

Πρεβεζάνικα Χρονικά
Εξαμηνιαία περιοδική
έκδοση της
Δημοτικής Βιβλιοθήκης

Πρεβεζάνικα ΧΡΟΝΙΚΑ

Περίοδος Β'
Έτος 6ο
Τεύχος 23
Δεκέμβριος - Ιούνιος 90
Τιμή 750 Δρχ.

ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Έδρα: Εθν. Αντιστάσεως
Πρέβεζα 48110
Τηλ (0682) 22375

Συντακτική Επιτροπή

Αυδίκος Βαγγέλης
Κογιαντής Βαγγέλης
Λάμπρος Σπύρος
Μανόπουλος Θωμάς
Μπαϊλης Παναγιώτης
Ντούσιος Σπύρος
Πάλκκιδης Άγγελος
Σακκάς Γιώργος
Τζίμας Κώστας

Εκτύπωση Γ. Τσόλης

Γ. Μιχαηλίδη 4 Ιωάννινα
Φωτογραφίες από τα πρωτό-
τυπα. Φουνταράς Ευκλείδης

Κεντρική διάθεση:

Δημοτική Βιβλιοθήκη
Πρέβεζας

Συνδρομές

Ετήσια 2 τεύχη: 1.500 Δρχ.
Φοιτητική 750 Δρχ.
Οργανισμών τραπεζών 5.000

Εμβάσματα - επιταγές.

Σπύρος Λάμπρος
Δημοτική Βιβλιοθήκη
Πρέβεζας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ
ΜΑΡΙΑ ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ – ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ, Πορίσματα Α' Διεθνούς Συμπο- σίου Ιστορίας της Πρέβεζας.	1
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΨΑΡΑΣ – Κατ' οίκον έρευνα στη Βενετοκρατούμενη Πρέβεζα του 1787.	8
Μ.Μ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ – Γαλλική Επανάσταση και Πρέβεζα - Χριστόφορος Περραιβός.	19
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΙΟΥ – Η επίδραση των πολιτικών και στρατιωτικών γεγονότων της περιόδου 1860 - 1876 στη ζωή της Πρέβεζας.	27
ΣΠΥΡΟΣ Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ – Η Πρέβεζα κατά την κρίση του Ανατολικού Ζητή- ματος 1875 - 1881.	39
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΑΥΔΙΚΟΣ – Η αποτύπωση των ιστορικών και κοινωνικών γεγονό- των στην ονοματοθεσία των οδών της Πρέβεζας.	49
Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ – Λαογραφία - Λογοτεχνία.	71
ΒΑΣΙΛΗΣ Γ. ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ – Η πολιτική πλευρά του Βλάχικου ζητήματος.	84
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΕΛ. ΡΑΠΤΗΣ – Δημοτικά τραγούδια περιοχής Φαναρίου Πρέβε- ζας.	91
ΘΩΜΑΣ ΜΑΝΟΠΟΥΛΟΣ – Κοντραμπαζήδες του Αμβρακικού.	113
ΦΩΤΗΣ ΜΠΑΟΣ – Η προδοσία των «ΝΙΚΑΣ».	117
ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΕΛΗΚΙΔΗΣ – Σημειώσεις από το ερασιτεχνικό Θέατρο με αφορμή μια νέα ερασιτεχνική θεατρική προσπάθεια στην Πρέβεζα.	120
ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΜΠΙΡΗΣ – Ποίηση.	129
ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΣΑΚΩΝΑ – Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία.	133
Ο ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΑΠΕΙΛΕΙΤΑΙ.	145
Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ – Πρέβεζα.	151
ΟΔ. ΜΠΕΤΣΙΟΣ – Ιωάννης Παχούμης.	157
Γ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ – Από την Κοινοβουλευτική Ιστορία του τόπου μας.	168
ΛΑΖ. ΣΥΝΕΣΙΟΣ – Βασίλης Μουστάκης, ο Πρεβεζάνος Λογοτέχνης.	185
ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ – Δελτίο Δημ. Βιβλιοθήκης Πρέβεζας.	189

Μία νέα αρχή

Οι τακτικοί συνδρομητές και αναγνώστες του περιοδικού θα έχουν αντιληφθεί την καθυστέρηση της έκδοσης του ανά χείρας τεύχους.

Ζητάμε γι' αυτό συγγνώμη. Οφείλεται σε διάφορες ανακατάξεις που έγιναν στο περιοδικό με στόχο την ανανέωση τόσο της μορφής όσο και του περιεχομένου.

Στόχος της προσπάθειας δεν είναι να αναιρέσει το παρελθόν του περιοδικού, το οποίο αποτελεί πλούσια εμπειρία για την τωρινή Συντακτική Επιτροπή, αλλά να «φρεσκάρει» την έκδοση, ώστε να αποτελέσει πόλο συσπείρωσης των Πρεβεζάνων που έχουν πνευματικές ανησυχίες και κυρίως των νέων.

Έμφαση και πάλι δίνεται στο ιστορικό - αρχαιολογικό και λαογραφικό μέρος. Η ενημέρωση του τομέα αυτού με κατά το δυνατόν πρωτότυπα στοιχεία και επιστημονικά τεκμηριωμένα άρθρα, είναι διεργασία δυσχερής και χρονοβόρα, πλην όμως ένας από τους κύριους στόχους του περιοδικού.

Μέσα στις προθέσεις μας είναι επίσης η προσέλκυση νέων αρθρογράφων για θέματα σύγχρονου προβληματισμού, πάνω στα γράμματα, στις τέχνες, τη μουσική, το θέατρο, ή τον κινηματογράφο, όπως και η προσφορά των σελίδων μας για τις ανάγκες έκφρασης νέων κυρίως πνευματικών ανησυχιών.

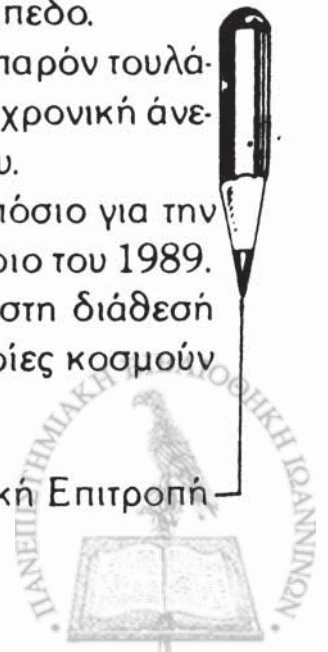
Τέλος κρίθηκε απαραίτητη η ενασχόληση του περιοδικού με θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, αφού τα προβλήματα τέτοιου είδους μας αφορούν τόσο σε τοπικό, όσο και σε γενικό επίπεδο.

Το περιοδικό αποφασίστηκε να εκδίδεται, προς το παρόν τουλάχιστον, δύο φορές το χρόνο, ώστε να υπάρχει η απαραίτητη χρονική άνεση που απαιτεί η συγκέντρωση και επιμέλεια της ύλης του.

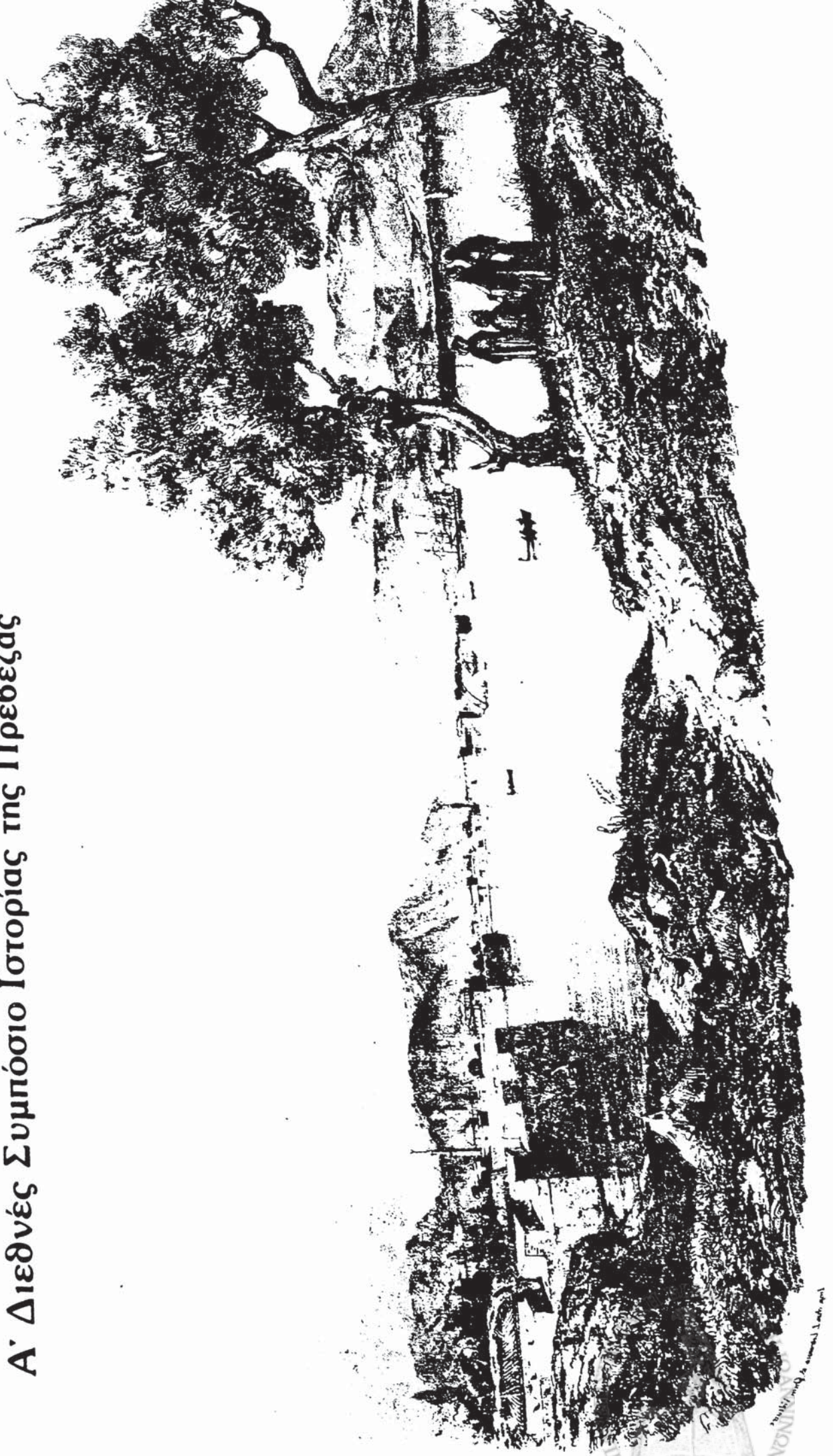
Το τεύχος αυτό είναι αφιερωμένο στο Διεθνές Συμπόσιο για την Ιστορία της Πρέβεζας που έγινε στην πόλη μας το Σεπτέμβριο του 1989.

Ευχαριστούμε τον κ. Νίκο Καράμπελα που έδωσε στη διάθεσή μας το αρχείο του με τις γκραβούρες της Πρέβεζας, οι οποίες κοσμούν το παρόν τεύχος.

Η Συντακτική Επιτροπή

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
Α' Διεθνές Συμπόσιο Ιστορίας της Πρέβεζας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Μαρία Πελεκίδου - Νυσταζοπούλου

Καθηγήτρια Ιστορίας Παν/μιο Ιωαννίνων

Πρόεδρος του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας

**Πορίσματα του Α' Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας
της Πρέβεζας**

Σεβασμιώτατε

Κυρίες και κύριοι,

Έχω αναλάβει να παρουσιάσω τα πορίσματα του Συμποσίου αλλά πιστεύω ότι ουσιαστική αποτίμηση θα γίνει, όταν θα εκδοθούν τα πρακτικά και θα έχουμε την δυνατότητα να εκτιμήσουμε και να μελετήσουμε όλες τις λεπτομέρειες, όλα τα νέα στοιχεία που αυτό το Συμπόσιο μας προσκόμισε. Εδώ θα περιοριστώ στις κύριες γραμμές πολύ υπαινικτικά θέβαια γιατί και ο χρόνος δεν επαρκεί για να δώσω όλα τα στοιχεία από όλες τις ανακοινώσεις.

Αντικείμενο του Συμποσίου ήταν η Ιστορία της Πρέβεζας. Ουσιαστικά η Ιστορία χιλίων χρόνων, αν προσθέσουμε κι όπως πρέπει να κάνουμε την τελευταία φάση της Νικόπολης που συνδέεται άμεσα με την απαρχή της Πρέβεζας.

Θέβαια μέσα στο μικρό χρονικό διάστημα που είχαμε στη διάθεσή μας στις 3 αυτές μέρες (2, 5 μέρες ουσιαστικά) δεν ήταν δυνατόν να εξαντληθούν, μάλλον να εξετασθούν, όλα τα προβλήματα που σχετίζονται με τον ιστορικό βίο της Πρέβεζας, δηλ. με την ιστορία χιλίων χρόνων όπως είναι, κι έτσι ορισμένα φαινόμενα εξετάστηκαν και νομίζω εξετάστηκαν πολύ καλά. Θα σημειώσω ορισμένα σημεία ακολουθώντας την χρονική πορεία του ιστορικού βίου της Πρέβεζας. Ας αρχίσουμε από το τέλος της Νικόπολης, που συνδέεται άμεσα με την αρχή, με την ίδρυση της πόλης. Εδώ μπορούμε να πούμε ότι δόθηκαν αρκετά στοιχεία και λύθηκαν ορισμένα χρονολογικά προβλήματα, όσα ήταν δυνατό με τις σύγχρονες τεχνολογικές γνώσεις με τα σύγχρονα δεδομένα της ως τα τώρα έρευνάς μας, να μιλάμε για επίλυση τόσο δύσκολων προβλημάτων. Ένα απ' αυτά είναι ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε για πάντα τώρα πια την χρονολογία 1065, μια παλιά θεωρία που ως τα τώρα επαναλαμβανόταν διαρκώς και που τώρα καταρρέει. Πρέπει να εγκαταλείψουμε την θεωρία ότι το 1065 σαν χρονολογία που καταλήφθηκε η Νικόπολη από τους Βουλγάρους, πρέπει να την εγκαταλείψουμε για πάντα, γιατί αυτή η θεωρία δεν στέκει.

Τώρα αν η ιστορία, ο ιστορικός βίος της Νικόπολης ως πόλης σταματά τον 10ο, 11ο, 12ο αιώνα νομίζω ότι ακόμα το θέμα πρέπει να ερευνηθεί και θα δοθούν απαντήσεις, όταν παράλληλα με τα στοιχεία που μας δίνουν οι μαρτυρίες τα λίγα στοιχεία δυστυχώς θα πρέπει η Αρχαιολογική σκαπάνη να πρέπει να διαφωτίσει αυτό το θέμα.

Θα πρέπει όχι μόνο να δούμε το τέλος της Νικόπολης αλλά και την αρχή της Πρέβεζας. Από πού ξεκίνησε ο 1ος οικισμός, ποιά η σημασία του, η έκτασή του, ο πληθυσμός, η εξέλιξή του. Αυτά μένουν ακόμα ανοιχτά προβλήματα για να ερευνηθούν. Για την 2η περίοδο, εποχή της ξενοκρατίας νομίζω ότι διευκρινίστηκε αρκετά το 1ο θέμα της Οθωμανικής Κατάκτησης και αποκαταστάθηκε αυτή η δύσκολη εποχή. Επίσης μας δόθηκαν πολλά νέα στοιχεία για τον 16ο αιώνα, στοιχεία δημογραφικά και οικονομικά τα οποία μας παρέχουν τα φορολογικά κατάστιχα, και πόσα στοιχεία καινούργια μπορούν να δώσουν στον ερευνητή που θα θελήσει σωστά να τα μελετήσει και να τα ερμηνεύσει.

Η Εποχή της Ετετοκρατίας στην Πρέβεζα

Δεν παρουσιάστηκαν αρκετές ανακοινώσεις που να αναφέρονται σ' αυτή την εποχή. Ωστόσο ένα έγγραφο που αναφέρεται σε ιδιωτική υπόθεση μας δίνει την δυνατότητα να διαβλέγουμε ποιά ήταν η οργάνωση της Γαλινοτάτης Δημοκρατίας και ακριβώς μένει ανοιχτό ένα τεράστιο πρόβλημα για έρευνα.

Ο 19ος αιώνας είναι ιδιαίτερα ευνοημένος από το Συνέδριο μας. Έγιναν πολλές και πολύ ενδιαφέρουσες ανακοινώσεις.

Διευκρινίστηκαν σημαντικές λεπτομέρειες, αποκαταστάθηκαν χρονολογίες σχετικά με τον αγώνα. Επίσης δόθηκαν στοιχεία για την εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού, για την δημογραφική κατάσταση του πληθυσμού και έγιναν και ενδιαφέρουσες ερμηνευτικές προσεγγίσεις για την οικονομία γενικότερα, το ρόλο της Πρέβεζας ως Εμπορικού Κέντρου, ως λιμανιού Εμπορικού και κέντρου διαμετακομιστικού, καθώς και η στοιχεία σημαντικά για την κίνηση του πληθυσμού στην πόλη και στην ενδοχώρα και για την κοινωνική και οικονομική της κατάσταση. Θα εξέφραζα μια ευχή: η ίδια αυτή προσπάθεια και έρευνα να επεκταθεί και σε άλλες εποχές ώστε να διευκρινισθούν παρόμοια προβλήματα άλλων εποχών στην περιοχή αυτή. Μέσα από την ιστορική εξέλιξη της πόλης ξεπροβάλλουν επίσης σημαντικές προσωπικότητες που έπαιζαν ρόλο είτε σαν αγωνιστές είτε σαν πνευματικοί άνθρωποι, αυτοί που έδρασαν κι εδώ ή και σε άλλες περιοχές που δεν ήταν Πρεβεζάνοι αλλά που ήρθαν στην πόλη αυτή και έζησαν και έδρασαν και αντέδρασαν.

Γι αυτή την δράση τους και την προσφορά τους δόθηκαν ενδιαφέροντα στοιχεία, καθώς και η ατμόσφαιρα της εποχής.

Κι ακόμα συζητήθηκε το ότι οι μεταλλαγές που η σύγχρονη ζωή και οι άλλοι συντελεστές επέβαλλαν στην πόλη.

Συνοψίζοντας νομίζω ότι μπορούμε να πούμε πως η συμβολή του Συμποσίου μας υπήρξε πάρα πολύ θετική, δόθηκαν πολλά νέα στοιχεία πολλές ενδιαφέρουσες απαντήσεις σε ιστορικά προβλήματα, σε προβλήματα τεχνολογίας ή ερμηνείας και έγιναν νέες προτάσεις με νέες μεθόδους για την ερμηνευτική προσέγγιση των κοινωνικών και οικονομικών φαινομένων.

Επίσης έγινε φανερό η σημασία και ο ρόλος της πόλης αυτής ως κομβικού σημείου στο εμπόριο της περιοχής και στην πολιτική.

Όταν χαιρέτισα το Συνέδριο είχα πεί ότι η μελέτη της τοπικής Ιστορίας συμβάλει ουσιαστικά και στην κατανόηση και συμπλήρωση και της Γενικότερης Ιστορίας. Το είδαμε και άλλη μια φορά σ' αυτό το Συνέδριο. Πολλά στοιχεία που δόθηκαν καινούργια που παρουσιάστηκαν στο Συμπόσιο βοηθούν να κατανοήσουμε γενικότερα φαινόμενα ή καταστάσεις, να επιβεβαιώσουμε άλλα γνωστά που συνέβαιναν σ' άλλους χώρους ή καταστάσεις και να συμπληρώσουμε την εικόνα που έχουμε για τις ίδιες εποχές για άλλες περιοχές. Ακόμα είχα πει στον χαιρετισμό ότι ελπίζω ότι το Συμπόσιο αυτό να μη σταματήσει εδώ αλλά να είναι αφετηρία και ερέθισμα για παραπέρα έρευνα. Νομίζω ότι αυτό θα γίνει. Έχουμε όλοι κατανοήσει τα στοιχεία τα καινούργια που μας δόθηκαν. Είναι η απαρχή ευρύτερων ερευνών και γενικότερων έργων ή δίνουν αφορμή σε άλλους ερευνητές να προωθήσουν νέες έρευνες, και αυτό είναι μια πάρα πολύ θετική συμβολή και για παραπέρα έρευνα.

Μένουν λοιπόν ακόμα να γίνουν και μερικά από αυτά θα μου επιτρέψετε να τα επισημάνω. Είπα και πριν ότι θα πρέπει η αρχαιολογία να μας βοηθήσει να μελετήσουμε το χώρο ή μάλλον για να λύσουμε τα προβλήματα που αυτή τη στιγμή δεν μπορούν να επιληφθούν από τις απαρχές της πόλης. Επίσης θα πρέπει να μελετηθεί η εποχή της Ενετοκρατίας, γιατί είναι η λιγώτερη γνωστή εποχή και θα πρέπει να επεκταθεί η έρευνά μας στα αρχεία τα Βενετικά Αρχεία, τα Προξενικά Αρχεία ώστε να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της ιστορίας της Πρέβεζας και της περιοχής της που όπως είπαμε θα συμβάλλει γενικότερα στην κατανόηση της γενικής ιστορίας. Μαζί μ' αυτή θα πρέπει να επεκταθεί η έρευνα και κάνω έκκληση στους Τούρκους συναδέλφους και στους Τουρκολόγους, τα Τουρκικά φορολογικά κατάστιχα που μπορούν να μας δώσουν πάρα πολλά στοιχεία και όχι μόνον για την οικονομία. Τελειώνοντας θα ήθελα να επισημάνω με ιδιαίτερη συγκίνηση την παρουσία και την ουσιαστική συμμετοχή και συμβολή των νέων ερευνητών.

Είναι μια ενθάρρυνση για τους παλιότερους. Κι επίσης την παρουσία και το ενδιαφέρον και την ενεργό συμμετοχή των κατοίκων της πόλης.

Κι επίσης την παρουσία των φοιτητών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

που γι' αυτούς ήταν μια πολύ σημαντική εμπειρία*η απαρχή συγκεκριμένου επιστημονικού ενδιαφέροντος.

Καταλήγοντας νομίζω ότι εκφράζω όλων τα αισθήματα, αν εκφράσω τις ευχαριστίες όλων των Συνέδρων προς τον Δήμαρχο και τους συνεργάτες του, καθώς και στις αρχές της πόλης, και το σεβασμό και τις ευχαριστίες μας προς τον Σεβασμιώτατο για την τόσο θερμή παρουσία και συμμετοχή του στο Συνέδριο.

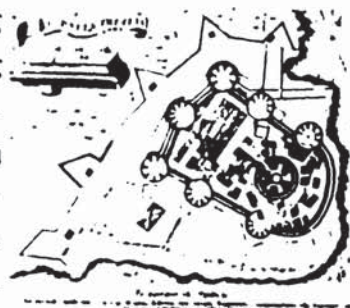

Ιωάννης Δ. Ψαράς

Επίκουρος Καθηγητής Ιστορίας
στο Παν/μιο Θεσ/νίκης

Κατ' οίκον έρευνα στη Βενετοκρατούμενη Πρέβεζα του 1787

Στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας σώζεται αδημοσίευτο, έγγραφο του 1787 από τη βενετοκρατούμενη Πρέβεζα: βρίσκεται στη σειρά Συμβούλιο των Δέκα, υποσειρά Επιστολές ρεκτόρων, φάκελος 301, τεύχος Γενικοί προβλεπτές της θάλασσας από το 1748 ως το 1794, αριθμ. 7, φ. r-v¹. Ως γνωστόν η Πρέβεζα υπήρξε δύο φορές βενετική κτήση: πρώτα στα 1684-1701 και έπειτα στα 1717-1797. Το έγγραφο λοιπόν αυτό αναφέρεται στη δεύτερη βενετοκρατία και συγκεκριμένα στην έναρξη ακριβώς της τελευταίας δεκαετίας. Πρόκειται για αντίγραφο έκθεσης μιας κατ' οίκον έρευνας, που πραγματοποιήθηκε στις 27 Ιουλίου 1787 κατά το νέο ημερολόγιο.

Προβλεπτής της πόλης ήταν τότε -και από τις 28 Δεκεμβρίου 1783 ως τις 23 Σεπτεμβρίου 1787 - ο *Anzolo Badoer*². Πριν από αυτόν, στις 11 Μαΐου 1783, είχε εκλεγεί προβλεπτής της Πρέβεζας ο *Giovannandrea Catti* q. *Giovan Gottardo*, που εμφανίζεται κατά τον *Hopj* ως προβλεπτής στα 1785. Φαίνεται όμως ότι ο *Catti* δεν ανέλαβε υπηρεσία αμέσως μετά την εκλογή του, έστω και αν βρέθηκε στην Πρέβεζα το 1785, γι' αυτό και στις 28 Δεκεμβρίου 1783 εκλέχτηκε ο *Badoer*, που παρέμεινε στη θέση του τουλάχιστον ως τις 23 Σεπτεμβρίου 1787, ημέρα εκλογής του αντικαταστάτη του, του *Andrea Giorgio* q. *Antonio*. Τα πλήρη στοιχεία του *Badoer* είναι: *Angelo Marino Partecipazio Badoer* q. *Francesco Maria*.

Ο ανώνυμος συντάκτης του εγγράφου και υπάλληλος της βενετικής διοίκησης είχε διαταχθεί από τον προβλεπτή της πόλης *Badoer* να πάει σε κάποιο σπίτι και, με την παρουσία μαρτύρων, να διεξαγάγει έρευνα. Η υπόθεση φαίνεται ότι ξεκίνησε ύστερα από αίτηση του Σπυρίδωνα Φακινέν, ιδιοκτήτη ακινήτου, στο οποίο νοίκιαζε μια επιπλωμένη κάμαρα η Χρυσοπηγή Σταθά. Το σπίτι βρισκόταν στη συνοικία του Αγίου

1. ARCHIVIO DI STATO DI VENEZIA, *Consiglio dei Dieci, Lettere dei Rettori*, busta 301, Fascicolo *Provveditori Generali da Mar del 1748 al 1794*, numero 7, f. r-v.

2. Charl. HOPF, *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues, publiées avec notes et tables généalogiques*, Berli n 1873, σ. 405. Σ.Ι. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση του αρματολισμού (ένα ακαρνανι-

Νικολάου του Νέου. Η εκκλησία αυτή, που καταστράφηκε και δεν υπάρχει πια (την κατεδάφισε ο Αλή πασάς κατά το χαλασμό της Πρέβεζας στις 12-14 Οκτωβρίου 1798), ήταν χτισμένη στην είσοδο της κατοπινής στρατιωτικής βάσης (Παλ(α)ιοσάραγα· η θέση ονομάστηκε έτσι από τα ερείπια λαμπρού ανακτόρου του Αλή πασά)³. Παρόντες ως μάρτυρες στην έρευνα ήταν ο παπάς Ιερεμίας Ρέντζος, ο Γεώργιος Βρυώνης και ο Κώστας Καράβελας, καπετάνιος της γραμμής (*capetan della linea*), δηλαδή πιθανότατα πλοίαρχος του πορθμείου για το Άκτιο ή τη Λευκάδα. Η Χρυσοπηγή Σταδά αναφέρεται ως *monella* (πόρνη). Για κάποιους λόγους έφυγε από την Πρέβεζα, αφού όμως πρώτα παρέδωσε το κλειδί της κάμαράς της όχι στον ιδιοκτήτη Σπυρίδωνα Φακινέν, ίσως επειδή δεν τον βρήκε, αλλά στον εξάδελφό του Μιχάλη Ανεμογιάννη. Ο τελευταίος όμως έφυγε και αυτός από την Πρέβεζα, όπως διαβεβαίωνε ο προαναφερθείς Καράβελας.

Αν κάποιος έπρεπε να ανησυχεί από την εξέλιξη των πραγμάτων, αυτός ήταν βέβαια ο ιδιοκτήτης Φακινένης, που αγωνιούσε για την τύχη των επίπλων και των άλλων αντικειμένων του μέσα στην κάμαρα. Ήθελε όμως να μπει νομότυπα, με την παρουσία σεβαστών μελών της πρεβεζάνικης κοινωνίας ως μαρτύρων. Για το άνοιγμα της πόρτας του δωματίου ο Βενετός υπάλλη-

Διπλωματική έκδοση του εγγράφου

Archivio di Stato di Venezia, Consiglio dei Dieci, Lettere dei Rettori, busta 301, fasc. Provveditori Generali da Mar dal 1748 al 1794, num. 7, f. r-v.

Adi 27 Luglio 1787 stile nuovo Prevesa

D'ordine dell' illustrissimo ed eccellentissimo signor Anzolo Badoer, provveditor di Prevesa, trasferitomi io infrascritto ministro nella casa di donna Crissopiji Statà, esistente in quest' abbitato, nella contrada di S. Niccolo nuovo, unitamente con il reverendo papà Jeremia Renzo, signor Zorzi Vriorni, Costa Caravello, capetan della linea, chiamati per testimoni, presenti, ed alla presenza di essi feci aprire la camera di detta casa con mezzo di Niccolin Antippa, ladro, stante che la chiave della monella fù presa de Micali Anemojani, cugino del signor Spiridion Fachinej, nel momento della di lui partenza da questo luoco, come asserisce il suaccenato Caravello, e

κό παράδειγμα), *Επιθεώρηση Τέχνης* 21 (1965) 483-500· αναδημοσίευση στον ΙΔΙΟΥ, *Ελληνική Κοινωνία και Οικονομία, ιη' και ιδ' αι. (Υποθέσεις και προσεγγίσεις)*, Αθήνα 1982, σ. 231-252, 374-380, ιδίως 242.

Σερ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (Ξενοπούλου), *Δοκίμιον ιστορικής πινός περιλήψεως της ποτε αρχαίας και εγκρίτου πόλεως Άρτης και της ωσάυτως νεωτέρας πόλεως Πρεβέζης*, εν Αθήναις, 1884, σ. 224-225, 251-252, 256. ΙΙ. Α. ΦΟΥΡΙΚΗ, *Η Πρέβεζα, θέσις- κτίσις- όνομα, Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* I (1924) 274-294, ιδίως σ. 275, 286. Αριστ. ΒΡΕΚΟΣΗ, *Η συνθήκη της 21 Μαρτίου 1800 και τα προνόμια των ηπειρωτικών πόλεων Πρεβέζης, Πάργας, Βονίτσας και Βουθρωτού, Ηπειρωτικά Χρονικά* 3 (1928) 272-294, ιδίως σ. 273, 291. ΙΙ. Α. ΦΟΥΡΙΚΗ, *Μικρά συμβολή εις την Ηπειρωτικήν Ιστορίαν, Νικόπολις - Πρέβεζα, Ηπειρωτικά Χρονικά* 3 (1928) 117-159, 4 (1929) 263-294, 5 (1930) 211-228, ιδίως 4 (1929) 284 υποσ. 2, 292, 5 (1930) 212-213, 215-216, 224. Λ. Χ. ΖΩΗ, *Ηπειρωτικά σελίδες*, ό. π. 5 (1930) 50-51, ιδίως σ. 50. Ν. Κ. ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ, *Ενθυμήματα στρατιωτικά της επαναστάσεως των Ελλήνων 1821-1823*, τ. Ι, Αθήνα 1939, σ. 50-52. Ηλία ΒΑΣΙΛΑ, *Οι κλέφτες Ζαχαράκηδες και ο καπετάν Γεωργάκης Σταδάς, Ηπειρωτική Εστία* 8 (1959) 448-454, ιδίως σ. 453. Του ΙΔΙΟΥ, *Ναοί και μοναστήρια της Πρέβεζας*, ό. π. 12 (1963) 96-102, ιδίως σ. 96-102, ιδίως σ. 96-98. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Από τη συγκρότηση του αρματολισμού*, σ. 251, έγγρ. 7. Πρβ. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία* τ. 20, σ. 656. Ιστορικό δημοτικό τραγούδι για το χαλασμό της Πρέβεζας από την Αλή πασά (1798) βλ. στον Απ. RASSOW, *Τραγούδια ρωμαίικα. Popularia carmina Graeciae Recentioris, Lipsiae* 1860, φωτ. ανατ. Αθήνα χ. χ., σ. 149, 647 (όπου η χρονολογία 1799 πρέπει να διορθωθεί σε 1798).

λος της διοίκησης χρησιμοποίησε έναν κλέφτη, ειδικόν φαίνεται στις κλειδαριές, τον Νικολή Αντύπα.

Η κάμαρα άνοιξε και μέσα της βρέθηκαν τα ακόλουθα πράγματα αξίας του κυρίου Φακινέπ: ένα ξύλινο γυροσιδηρωμένο κιβώτιο (μπαούλο) κλειδωμένο· ένα ακόμη τέτοιο, μικρότερο· ένα μικρό στρώμα γεμάτο μαλλί, με στενό κέντημα λουλουδιών ακόμη ένα από παλιό δίμιτο ύφασμα· επιπλέον άλλο από δίμιτο ύφασμα, ριγυτό, μεταχειρισμένο· δύο αχυροστρώματα· ένα περιλαίμιο (*colara*, ίσως δαντελένιος γιακάς ή σάλι) μεταχειρισμένο· έξι μαξιλάρια πολύχρωμα (*d'indiana*), γεμάτα μαλλί· δύο μακρουλά μαξιλάρια γεμάτα μαλλί, που το κάλυμμα του ενός ήταν από λουλουδάτο πανί και του άλλου από άσπρο πανί· ένα μαξιλάρι με το γέμισμά του· ένα ζευγάρι σεντόνια μεταχειρισμένα και ένα άλλο σεντόνι, σύνολο τρία· ένας καθρέπτης κρεμασμένος στον τοίχο· οκτώ πετσέτες φαγητού βρώμικες, μεταχειρισμένες· ένα τραπεζομάντηλο βρώμικο, μεταχειρισμένο· δύο κομμάτια πανί μεταξωτό, τριών πήχων περίπου· μία πετσέτα χεριών βρώμικη, μεταχειρισμένη· δύο ντιβανοσκεπάσματα πολύχρωμα (*coperte d' soffà d' indiana*)· δύο καλύμματα κλίνης από μετάξι μεταχειρισμένο, ξηλωμένο· ένα παραπέτασμα πόρτας μάλλινο με τη σιδερόβεργά του· μία μπαρμπαρέζικη, παλιά κάπα από κατσικίσια τρίχα· δύο παλιές, μεγάλες γούνες· ένα επανωφόρι παλιό, σκισμένο· ένα τηλεσκοπικό μονοκιάλι (*canochiale*), που το πήρε ο κύριος Βρυώνης ως δικό του πράγμα· ένα βιβλίο με τίτλο *Τά έργα του κυρίου Fonte Ateniese (un libro intitolato le opere del signor Fonte Ateniese*· παρά τις προσπάθειές μου δεν κατάφερα να ταυτίσω το έργο)· τρεις τσάντες κυνηγού (ταγάρια)· μια ορειχάλκινη μάχαιρα με τη θήκη της· μια σφραγίδα (*sigillo*) με τον Άγιο Μάρκο· μια φρουτιέρα από χαλκό· επτά φλυτζάνια του καφέ· οκτώ άσπρα πιάτα· μια καφετιέρα (*majerin da caffè*, μπρίκι· η λέξη *majerin* ίσως προέρχεται από την ελληνική μαγειρεία)· μια σιδερένια κατσαρόλα και μια πινακίδα (*tabella*, πιδανόν σανίδα ή ξύλινο τραπεζάκι, τάβλα).

Από τα επώνυμα που υπάρχουν στο έγγραφο, επιβιώνουν στην Πρέβεζα ως σήμερα, δηλαδή διακόσια περίπου χρόνια αργότερα ή επί έξι ως επτά γενιές, του-

furono ritrovati entro la sudetta camera li seguenti effetti di valore di detto signore Fachinej:

Un casson serato d' albeo farato con una serattura Una cassetina serata d' albeo ferato con una seratura

Un stramazio pieno di lana, piccolo con intima fiorata

Resto di dimito vecchio

Resto pur di dimito rigato usato

Due pagliarizzi - Una colara usata

Sei cussini d' indiana, pieni di lana

Due capeziali pieni di lana, la coperta di essi di tella fiorata ed il restante di talla bianca

La fiorata ed il restante di tella bianca

Un cussin con la sua intimella

Un paro di lenzuoli usati ed un altro lenzuole, in tutti tre

Un spechio piccato al muro

Tavagliogli sporchi usati otto

Una tovaglia sporca usata

Due retti di tella bombasina, di tre brazza in circa

Un sugaman sporco usato

Due coperte di soffà d' indiana

Reste due di bombasina usata e storita /f. v/

Una portiera di lana con suo ferro

Un baracan di Barbaria vecchio

Due pellizzoni vecchi

Un gaban vecchio ropto

Un canochiale, tolto dal signor Vrioni come robba sua

Un libro intitolato le opere del signor Fonte Ateniese

Tre tasche da cacciatore

Un palasso di ottone con la sua guardia di schiodar

Un sigillo con S. Marco

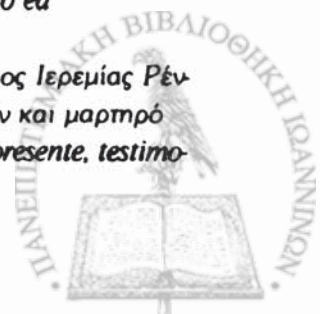
Una fortiera di rame con 7 chichere di caffè e otto piatti bianchi

Un majerin da caffè

Una cazza di farro ed

Una tabella

Ο Μέγας ηκονόμος Ιερεμίας Πέντζος ήμουν παρόν και μαρτηρό *Zorzi Vrioni ero presente, testimonio*

λάχιστον τα ακόλουθα: Ρέντζος, Βρυώνης, Αντύπας, Καράμπελας (Καράβελας⁴).

Το επώνυμο Ρέντζος ανήκει σε ισχυρή οικογένεια της Πρέβεζας: μαρτυρούνται: Θάνος Ρέντζος (*Thano Renzo*), οικογενειάρχης (1741)⁵. Ιωάννης Ρέντζος, σύνδικος (1742)⁶. Νικόλαος Ρέντζος (*Nicolò Renzo*), συμβολαιογράφος (1752, 1776, 1778, 1781)⁷. Αθανάσιος Ρέντζος, σύνδικος (1779)⁸. Αθανάσιος Ρέντζος του Δράκου (όχι αυτός του 1779), σύνδικος (1783)⁹. Νικόλας ή Νικολός Ρέντσος (*Nicolò Renso, sic*), σύνδικος (1783)¹⁰, πιθανώς ο ίδιος με τον ομώνυμο συμβολαιογράφο. Χρίστος Ρέντζος (1783)¹¹. Γιωργάκης Ρέντζος (1787)¹². Ο παπάς Ιερεμίας Ρέντζος του εγγράφου μας είναι γνωστός από αχρονολόγητη αναφορά των κατοίκων της Πρέβεζας προς τον προβλεπτή της Αγίας Μαύρας (η αναφορά ωστόσο αυτή μπορεί να χρονολογηθεί μεταξύ 25 Νοεμβρίου 1786 και 20 Μαρτίου 1787)¹³. Νικόλαος Ρέντζος, πρόεδρος (ένας από τους πέντε) Πρέβεζας (1800)¹⁴. Άρα η οικογένεια Ρέντζου κατά το διάστημα 1742-1783 ανέδειξε τουλάχιστον τέσσερεις συνδίκους¹⁵ και στα 1800 έναν πρόεδρο.

Με το επώνυμο Καράβελας, που ο Βενετός υπάλληλος το έγραψε *caravello*, ίσως για να μην υπάρξει σύγχυση-αν το έγραφε *caravel(l)a*- με τον γνωστό τύπο πλοίου, μαρτυρείται ο καπετάν Τζώρτζης Καράβελας, προεστός και άρχοντας στην Πρέβεζα (1752, 1776, 1781)¹⁶. Το ίδιο επώνυμο μας θυμίζει την κοινωνιστική ηθογραφία του

Κώστας Παπαβασιλής βεβαιώνει δια όνομα του κώστα Καράβελα μην ηξεβρονδας να γράψη πι λέγη και ήτανε παρόν.

Handwritten Greek text in a rectangular box, likely a signature or official stamp. The text is written in a cursive script and appears to be a confirmation or statement related to the historical context of the article.

4. ΒΑΣΙΛΑ, *Ναοί και μοναστήρια*, σ. 101.

5. Ρ. - Λ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Οι οικογένειες της Κοινότητας της Πρέβεζας (1741)*, *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* I (1984) 403-418, ιδίως σ. 406-407.

6. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, ό. π., σ. 404 υποσ. 5 και σ. 408 υποσ. II.

7. Ό.π., σ. 405 και υποσ. 8, σ. 408 υποσ. 13, σ. 410 υποσ. 22.

8. Ό.π., σ. 404 υποσ. 5.

9. Ό.π.

10. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, *Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, Ηπειρωτικά Χρονικά* II. (1936) I-341, ιδίως σ. 287-288. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Οι οικογένειες*, σ. 404 υποσ. 5.

11. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Απο τη συγκρότηση του αρματολισμού*, σ. 379.

12. ΑΣΔΡΑΧΑ. ό.π., σ. 251, έγγρ. 6: μάρτυρας, στην καταγγελία.

13. Ό.π., σ. 242-243, 379.

14. Σ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Όμεις από το προνομιακό καθεστώς της Πάργας, Πρέβεζας και Βόνιτσας, Επεδέρωση Τέχνης* 20 (1964) 571-587 αναδημοσίευση του ΙΔΙΟΥ, *Ελληνική Κοινωνία και Οικονομία, ιη' και ιδ' αι. (Υποθέσεις και προσεγγίσεις)*, Αθήνα 1982, σ. 199-222, 370-372, ιδίως 212.

15. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Δοκίμιον*, σ. 226, ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Οι οικογένειες*, σ. 408-409 (στην υποσ. 14, παρά τα στοιχεία της υποσ. 5, γράφεται 1784 και τρεις). Πρβ. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* τ. 20, σ. 657.

16. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Οι οικογένειες*, σ. 408 και υποσ. 13.

Κωνσταντίνου Θεοτόκη **Η ζωή και ο θάνατος του Καραβέλα** (1920).

Με το επώνυμο **Αντύπας** αναφέρεται συμπολεμιστής του Λάμπρου Κατσώνη¹⁷. Ιωάννης και Γεράσιμος Αντύπας ήταν μαθητές (1840-1841) του Ιόνιου Κολλεγίου στην Κέρκυρα¹⁸.

Ο Μιχάλης **Ανεμογιάννης** εμφανίζεται ως μάρτυρας και σε ομαδική καταγγελία κατοίκων της Πρέβεζας το 1787. Το ίδιο επώνυμο φέρει (1884) συνδρομητής από το χωριό Πράμαντα (επαρχία Δωδώνης) του **Δοκιμίου ιστορικής τινος περιλήψεως της ποτε αρχαίας και εγκρίτου ππειρωτικής πόλεως Άρτης και της ωσαύτως νεωτέρας πόλεως Πρέβέζης του Σεραφείμ Βυζαντίου (Ξενοπούλου)**¹⁹.

Για το επώνυμο **Σταθάς** έχουμε περισσότερες πληροφορίες. Δύο χρόνια πριν από τη σύνταξη του εγγράφου που εξετάζουμε, πυροβολήθηκε και σκοτώθηκε στην Πρέβεζα το πρωί της 13ης Μαρτίου 1785 από τους κλέφτες αδελφούς Ζαχαράκη και Ανδρέα ή Θοδωρή Λαλαγιώργο ο κλεφταρματολός Γεωργάκης Σταθάς, ενώ έβγαινε από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου του Νέου. Οι δύο δολοφόνοι αδελφοί Λαλαγιώργου ήταν μέλη της ένοπλης ομάδας του ίδιου του Γεωργάκη Σταθά και μάλιστα ανεμιοί του²⁰. Όσο για τις απαρχές της αρματολικής ιδιότητας των Σταθαίων, ο Ασδραχάς τις τοποθετεί μετά το 1739²¹.

Λαϊκό δίστιχο αναφέρει:

Στη Σκιάθο και στη Σκόπελο ποτέ κριτής (ή κατής) δεν κρένει,
τ' είναι λημέρι του Σταθά, βίγλα του Νικο-Τσάρα.

Ο Σταθάς του διστίχου πρέπει να είναι γιος (ο Γιάννης) ή άλλος συγγενής του Γεωργάκη Σταθά και να συνεργάστηκε στα 1801-1806 με τον γνωστό καταδρομέα Νικοτσάρα στις Σποράδες²². Δημοτικό, κλέφτικο τραγούδι έγαλε τη ναυμαχία στην Κασσάνδρα

17. ΠΙ ΧΙΩΤΟΥ, *Σειράς ιστορικών απομνημονευμάτων* τ. 3, Κερκύρα 1863, φωτ. ανατ. Αθήνα 1979, σ. 482.

18. Σ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑ, Ανδρέας Κάλβος. *Ανέκδοτα και αθησαύριστα κείμενα, Ο Ερασιστής* 2 (1964) 81-118: αναδημοσίευση στον ΙΛΙΟΥ, *Ελληνική Κοινωνία και Οικονομία*, ό.π., σ. 281-304, 393-406. Στη σ. 304: Γιωναννί Αντίππα και Γερασίμο Αντίππα.

19. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Από τη συγκρότηση του αρματολισμού*, σ. 251. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Δοκίμιον ιστορικής τινος περιλήψεως*, σ. 415: Γεώργιος Ανεμογιάννης.

20. ΒΑΣΙΛΙΑ, *Οι κλέφτες Ζαχαράκηδες*, σ. 449, 454. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Από τη συγκρότηση του αρματολισμού*, σ. 234-240, 244, 246, 251-252, 377-378. Α. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Δ': *τουρκοκρατία 1669-1812, η οικονομική άνοδος και ο φωτισμός του Γένους*, Θεσσαλονίκη, 1973, σ. 357. Αλέξη ΠΟΛΙΤΗ, *Το δημοτικό τραγούδι. Κλέφτικα*, Αθήνα 1973, σ. 92. Ο Κασομούλης αναφέρει αντίθετα πως ο Γεωργάκης Σταθάς «Μοσχοβίτης» πέθανε στη Ρωσία: ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ, *Ενθυμήματα στρατιωτικά*, τ. Ι, σ. 13, 35. Βλ. όμως και τις απόψεις του ΑΣΔΡΑΧΑ, *Από τη συγκρότηση του αρματολισμού*, σ. 235-236. Βλ. ακόμη τη σημείωση του Γιάννη Βλαχογιάννη: ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ, ό.π., σ. 35 υποσ. 2. Πρβ. ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ, ό.π., σ. 106-110.

21. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Από τη συγκρότηση*, σ. 234, 374-375. Πρβ. Κ. Ν. ΣΑΘΑ, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς. Ιστορικών δοκίμιον περί των προς αποτίναξιν του οθωμανικού ζυγού επαναστάσεων του ελληνικού έθνους (1453-1821)*, Αθήνησι 1869, επανέκδοση με ευρετήριο Αθήνα, 1985, σ. 460 (Γεροδήμος Σταθάς 1765), 492, 497. ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ, *Ενθυμήματα στρατιωτικά*, τ. Ι, σ. 34-36.

22. ΣΑΘΑ, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς*, σ. 584-586, 666. ΚΑΣΟΜΟΥΛΗ, ό.π., σ. 94-95. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Δ', σ. 717-718.

της Χαλκιδικής (5-6 Ιουλίου 1807) και τον Γιάννη Σταθά από την Ακαρνανία, ο οποίος, ενώ αρχικά από τα βουνά του ήξερε μόνο το χρώμα της θάλασσας, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Σάδας, εξελίχθηκε αργότερα σε δεινό πειρατή και ναυμάχο των Τούρκων²³. Το δημοτικό τραγούδι που αναφέρει το θάνατο του Γιάννη Σταθά χρονολογήθηκε γύρω στα 1750-1760²⁴ ή στα 1765²⁵ ή στα 1765-1770²⁶, η στιχουργική του όμως θα πρέπει να τοποθετηθεί πιθανότατα μετά το 1807, εφόσον τότε, στη ναυμαχία της Κασσάνδρας, πήρε μέρος και ο Γιάννης Σταθάς. Εκτός βέβαια αν πρόκειται για ομώνυμους παππού και εγγονό, όπως υποστήριξε ο Αραβαντινός²⁷, μολονότι τα χρονικά περιθώρια, ιδίως της τρίτης χρονολόγησης (1765/1770-1807), είναι μάλλον στενά. Ίσως όμως ο Αραβαντινός να έχει δίκαιο, αν υπολογιστεί ως βάση η πρώτη χρονολόγηση (1750-1760), δεδομένου μάλιστα ότι στα 1807 ο Γιάννης Σταθάς ήταν περίπου 40 ετών²⁸.

Ο Γεωργάκης Σταθάς, πατέρας του Γιάννη, διετέλεσε μπεκτζής, μέλος δηλαδή εκείνης της κατηγορίας ενόπλων (μπεκτζήδες: *bekçiler*), στην οποία οι Οθωμανοί είχαν αναθέσει τη φύλαξη των συνόρων προς τις βενετοκρατούμενες περιοχές και την επιβολή της τάξης στη νοτιοδυτική Ήπειρο και στην Αιτωλοακαρνανία. Ο Γεωργάκης Σταθάς μαρτυρείται ως μπεκτζής στα χρόνια 1759-1761 και 1764. Το 1761 είχε περάσει στην παρανομία. Συνεργάστηκε μάλιστα τότε με τον ονομαστό κλέφτη Γιάννη Μπουκουβάλα, με τον οποίο και κατόπιν συμπεδέρεψε (ο Γιάννης Σταθάς νυμφεύτηκε θυγατέρα ή αδελφή του Μουκουβάλα). Ο Γεωργάκης Σταθάς σκότωσε τον Αρβανίτη πρώην μπεκτζή Μάλιο ή Μαλιακουσίνο (1760)²⁹ και πραγματοποίησε ληστείες στις τουρκοκρατούμενες περιοχές. Ύστερα κατέφυγε στις γειτονικές βενετικές κτήσεις, προφανώς στα χρόνια 1761-1764. Λίγο αργότερα έγινε γνωστός και για τη δραστηριότητά του κατά τα Ορλωφικά (1769-1770), αφού ήταν από τους πρώτους που προσχώρησαν στην

23. PASSOW, *Τραγούδια Ρωμαίικα*, σ. 14-15. ΣΑΘΑ, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα*, σ. 586. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, *Συλλογή δημοδών ασμάτων της Ηπείρου*, εν Αθήναις 1880, ²1965, σ. 35-36. Ο Ι. Κ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ, *Αρματολοί και κλέφτες εις την Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1948, ²1970, σ. 70-71, τοποθετεί τη ναυμαχία κοντά στη νήσο Σκόπελο.

ΠΟΛΙΤΗ, *Το δημοτικό τραγούδι. Κλέφτικα*, σ. 92-95, όπου η προηγούμενη βιβλιογραφία και ενδιαφέροντες προβληματισμοί.

24. PASSOW, *Τραγούδια ρωμαίικα*, σ. 13-15.

25. Ασπ. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗ, *Μεταξύ Βενετών και Τούρκων. Συμβολή στη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των τουρκοκρατούμενων Ελλήνων της Δυτικής Ελλάδας και των Βενετών (1745-1770)*, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 31.

26. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, *Συλλογή δημοδών ασμάτων* σ. 35.

27. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, ό.π., σ. 55-56. Πρβ. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Από τη συγκρότηση του αρματολισμού*, σ. 375-376.

28. ΣΑΘΑ, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα*, σ. 586.

29. PASSOW, *Τραγούδια ρωμαίικα*, σ. 13. Κ.Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, *Μικρός Ελληνομνήμων, Ηπειρωτική Εστία* 7(1958) 555-563, 641-650, 734-741, 843-851, 8(1959) 17-26, 182-190, 295-302, 468-477, 549-554, 630-639, 786-795, 867-875, 9(1960) 7-15, 104-111, 204-212, 366-374, 474-484, 553-565· βλ. ιδίως 7(1958) 561. ΑΣΔΡΑΧΑ, *Από τη συγκρότηση του αρματολισμού*, σ. 375. ΠΟΛΙΤΗ, *Το δημοτικό τραγούδι. Κλέφτικα*, σ. 92.

κίνηση και έδρασε ως το τέλος της³⁰. Στα 1780 πήρε στην κατοχή του το αρματολίκι του Βάλτου, που το κράτησε ως το θάνατό του (1785)³¹.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η Χρυσοπηγή Σταθά του εγγράφου (1787) ήταν κόρη ή αδελφή του δολοφονημένου (1785) κλεφταρματολού Γεωργιάκη Σταθά. Αποκλείεται να ήταν γυναίκα του, επειδή εκείνη είχε πεθάνει πριν από το φόνο του συζύγου της. Θυμίζουμε ότι αυτός δολοφονήθηκε έξω από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου του Νέου. Στην ίδια συνοικία της Πρέβεζας βρισκόταν και το σπίτι της Χρυσοπηγής. Στο ίδιο αυτό σπίτι ίσως κατοικούσε και ο Γεωργιάκης, εφόσον για τον εκκλησιασμό του προτιμούσε τον κοντινό ναό. Ο Βασιλάς μάλιστα ταύτιζε στα 1959 το σπίτι αυτό με εκείνο του μεταγενέστερου ιδιοκτήτη Αποστόλη Τρισακάτσα³². Αν η Χρυσοπηγή έμεινε ορφανή ή απροστάτευτη, στερημένη από κάθε πόρο ζωής, πιθανόν να μην ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να στραφεί προς την πορνεία. Οι υποκειμενικές άλλωστε συνθήκες δεν ήταν απαγορευτικές προς μια τέτοια εξέλιξη: η ταραχώδης ζωή της οικογένειας των Σταθαίων, παρά τα εξωτερικά φαινόμενα ευσέβειας, δε θα δημιουργούσε επίμονες αναστολές.

Από την άλλη μεριά υπήρχαν και κάποιες αντικεμενικές συνθήκες, ευνοϊκές για την ανάπτυξη της πορνείας. Το 1684, όταν οι Βενετοί κατέλαβαν την Πρέβεζα, ο πληθυσμός της ανερχόταν σε 1.500 κατοίκους. Οι άνθρωποι αυτοί πρέπει να ήταν στο σύνολό τους Έλληνες, εφόσον οι Τούρκοι (περίπου 1.500-1.700) μετά την κατάληψη της πόλης από τους Βενετούς είχαν αποσυρθεί στην Άρτα³³. Επομένως λίγο πριν από τη βενετική κατάκτηση η Πρέβεζα είχε γύρω στους 3.000-3.200 κατοίκους. Το 1740, σύμφωνα με έκθεση του γενικού προβλεπτή *Antonio Loredan* προς το δόγη, ο γεγενής πληθυσμός της Πρέβεζας αριθμούσε 200 οικογένειες ή 900 μυχές³⁴. Το 1760, σύμφωνα με την απογραφή του *Francesco Grimani*, η πόλη είχε 1.840 κατοίκους³⁵. Το 1770 ο πληθυσμός της Πρέβεζας ανερχόταν σε 1.834 μυχές³⁶. Στα τέλη του 18ου αιώνα, οπότε οι κτήσεις της Βενετίας στην Ανατολή περιορίζονταν στα νησιά του Ιονίου, στις πόλεις της ηπειρωτικής ακτής Βουθρωτό, Πάργα και Πρέβεζα, καθώς και στη Βόνιτσα, στη νότια ακτή του Αμβρακικού³⁷, η Πρέβεζα αριθμούσε 10.000 ως 12.000 περίπου κατοίκους³⁸. Την ίδια εποχή από το αγκυροβόλιό της εξαγονταν κάθε χρόνο

30. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση του αρματολισμού, σ. 375. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗ, Μεταξύ Βενετών και Τούρκων, σ. 21, 26-31, 44, 51.

31. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση, σ. 238, 246-247, 252.

32. ΒΑΣΙΛΑ, Οι κλέφτες Ζαχαράκηδες, σ. 449, 453. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση, σ. 234, 251-252.

33. ΣΑΘΑ, Τουρκοκρατούμενη Ελλάς, σ. 320. Α.Π. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗ, Η βενετοκρατία στη Δυτική Ελλάδα (1684-1699). Συμβολή στην Ιστορία της περιοχής του Αμβρακικού κόλπου και της Αιτωλοακαρνανίας, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 65-66.

34. Κ.Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Ηπειρωτικά σταχυολογήματα, Ηπειρωτική Εστία 11(1962) 377-384, 521-527, ιδίως σ. 523. Πρβ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, Οι οικογένειες, σ. 409.

35. ΧΙΩΤΟΥ, Σειράς ιστορικών απομνημονευμάτων τ. 3, σ. 525-526. Α. Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ, Περί της οικονομικής διοικήσεως της Επτανήσου επί βενετοκρατίας, τ. 2, εν Αθήναις 1914, σ. 214.

36. ΒΡΕΚΟΣΗ, Η συνθήκη της 21 Μαρτίου 1800, σ. 292 υποσ. 38.

37. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Εκδοτικής Αθηνών, τ. ΙΑ (1975) 382.

38. ΒΡΕΚΟΣΗ, Η συνθήκη της 21 Μαρτίου 1800, σ. 291-293. Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Συμβολή εις την

1.000 βαρέλες λάδι, καθώς και διάφορα είδη δημητριακών³⁹. Η αλματώδης αυτή αύξηση του πληθυσμού της πόλης από τα μέσα προς τα τέλη του 18ου αιώνα και η μεγάλη κινητικότητα του αγκυροβολίου της εξηγούν τις αντικειμενικές συνθήκες για τις οποίες μιλήσαμε παραπάνω. Η πληθυσμιακή αυτή διόγκωση, μολονότι η πλήρης αιτιολόγησή της ξεφεύγει από τα πλαίσια της παρούσας εργασίας μπορεί ωστόσο να αναφερθεί ότι οφειλόταν και στους πρόσφυγες από τις πρώην βενετικές κτήσεις, αλλά και στη συνεχή εισροή Ελλήνων, Οθωμανών όμως υπηκόων, από την ενδοχώρα στην πόλη της Πρέβεζας⁴⁰.

Ενδέχεται πάντως η Χρυσοπηγή να μην ήταν στην πραγματικότητα πόρνη, αλλά ο χαρακτηρισμός *monella* να της αποδιδόταν υβριστικά και περιφρονητικά από τους όχι και λίγους εχθρούς της οικογένειας των Σταδαίων. Ας μην ξεχνούμε και τον βίαιο τρόπο θανάτου του Γεωργάκη. Φαίνεται όμως ότι δεν επρόκειτο για ύβρη. Η χρήση του όρου *monella* σε επίσημο έγγραφο της βενετικής διοίκησης δεν μπορούσε παρά να ήταν κυριολεκτική.

Για τον Σπυρίδωνα **Φακινέν** ή **Φακινέλη** γνωρίζουμε ότι ήταν Κερκυραίος, αξιωματικός στη βενετική φρουρά της Πρέβεζας. Μετά το 1787 φαίνεται ότι πούλησε το σπίτι του στην πόλη αυτή και έφυγε για την Κέρκυρα. Αργότερα επανήλθε στην Πρέβεζα ως *soprain tendente*⁴¹ και κατοίκησε στο σπίτι της χήρας Βασίλαινας, μητέρας του δολοφονημένου το 1785 Γεωργάκη Σταδά. Τότε πήρε μέρος και στην αντεκδίκηση που υποκίνησε η Βασίλαινα για το φόνο του γιου της. Ο Κερκυραίος αυτός στρατιωτικός μετά τη συνθήκη του *Campoformio* (1797) πέρασε στην υπηρεσία των δημοκρατικών και αυτοκρατορικών Γάλλων στα Επτάνησα και στην Ιταλία⁴².

Οπωσδήποτε αναπάντητο παραμένει το ζήτημα των σχέσεων της Βασίλαινας με την κόρη ή εγγονή της Χρυσοπηγή. Μια άλλη γυναίκα της ίδιας οικογένειας, η Δέσπω Σταδά «του ποτέ Δημητρίου», παντρεύτηκε στη Λευκάδα το 1803 τον Γιωργάκη Γρίβα, τον επιλεγόμενο Σβίγκα⁴³. Γιος του Δημητρίου Σταδά ήταν και ο Ανδρέας, που πέθανε το 1803⁴⁴.

Το έγγραφο παρουσιάζει και λαογραφικό ή ηθογραφικό ενδιαφέρον. Τα αντικείμενα που βρέθηκαν στην κάμαρα της Χρυσοπηγής Σταδά θα μπορούσαν να θεωρη-

Ιστορίαν Πρεβέζης και Πάργας (1798-1802), Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος 11(1956)59-77, ιδίως σ. 72. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση του αρματολισμού, σ. 379-380. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ, σ. 197.

39. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ, σ. 198. Πρβ. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗ, Η βενετοκρατία στη Δυτική Ελλάδα σ. 96-100, 103, 110-113, 132-133, 137.

40. Πρβ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ, Περί της οικονομικής διοικήσεως της Επτανήσου επί βενετοκρατίας, τ. 2, σ. 242-243. ΒΡΕΚΟΣΗ, Η συνθήκη της 21 Μαρτίου 1800, σ. 292 υποσ. 38. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση του αρματολισμού, σ. 240-241.

41. Για τον όρο βλ. Ι.Δ. ΨΑΡΑ, Ο δεσμός της πολιτοφυλακής στις βενετικές κτήσεις του ελληνικού χώρου (16ος-18ος αι.), Θεσσαλονίκη 1988, σ. 30-32.

42. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση του αρματολισμού, σ. 235, 239-240, 247-250, 252, 376-377, 379.

43. ΑΣΔΡΑΧΑ, ό.π., σ. 235, 376.

44. Ό.π., σ. 376.

δούν ως αντιπροσωπευτικό δείγμα για τον οικιακό εξοπλισμό ενός νοικοκυριού της εποχής εκείνης.

Χαρακτηριστική είναι η ανεύρεση του τηλεσκοπικού μονοκιαλίου, που το πήρε ο Γεώργιος Βρυώνης, μέλος της επιτροπής έρευνας, ως δικό του αντικείμενο. Η σιωπηρή συγκατάθεση στην ενέργεια του Βρυώνη από τον ιδιοκτήτη της κάμαρας Σπυρίδωνα Φακινέη δείχνει ότι ο πρώτος δεν οικειοποιήθηκε ξένο πράγμα. Μπορούμε ακόμη να υποθέσουμε ότι ο Βρυώνης ήταν ανύμφευτος ή αδέσμευτος, διαφορετικά δε θα μπορούσε να εξηγήσει στους άλλους μάρτυρες - και μάλιστα μπροστά στον παπά Ιερεμία Ρέντζο - την παρουσία δικού του αντικειμένου, που το είχε φαίνεται ξεχάσει σε κάποια επίσκευή του στο σπίτι τη Χρυσοπηγής. Αν ήταν νυμφευμένος ή δεσμευμένος, η προς τα χρυστά ήδη προσάδουσα στάση θα του επέβαλε τη σιωπή και τη συνακόλουθη απώλεια του μονοκιαλίου, εξέλιξη που κάθε άλλο βέβαια παρά τη δυσαρέσκεια του Φακινέη θα προκαλούσε.

Το έγγραφο μας επιτρέπει να καταλάβουμε και κάποια άλλα πράγματα. Πριν από όλα τη γραφειοκρατική βέβαια, αλλά από νομική και κοινωνική πλευρά άγνοη λειτουργία των διοικητικών θεσμών στη βενετοκρατούμενη Πρέβεζα, τουλάχιστον στην υπόθεση αυτή. Ο Βενετός κυβερνήτης της πόλης, δηλαδή ο προβλεπτής Badoer, που υπαγόταν στον έκτακτο προβλεπτή της Λευκάδας, όπου και ήταν αναγκασμένος να μένει τον περισσότερο καιρό εξαιτίας αρρώστιας του⁴⁵, ενεργεί νομότυπα και - θα τολμούσαμε να πούμε - δημοκρατικά. Μετά την αίτηση του Φακινέη δεν ενεργεί αυθαίρετα· δίνει σχετική εντολή για την έρευνα, αλλά μεταβιβάζει ευθύνες και στα μέλη της επιτροπής που συγκροτεί. Τα γνωστά επαγγέλματα των δύο μελών, ιερέας και πλοίαρχος, καθώς και η αγραμματοσύνη του δεύτερου, που επιβεβαιώνεται από την υπογραφή του Κώστα Παπαβασίλη αντί του καπετάνιου Καραβέλα, δείχνουν την άτυπη έστω - παραχώρηση κάποιων κοινωνικών δικαιωμάτων σε υπηκόους της Γαληνότητας Δημοκρατίας, οι οποίοι όποσδήποτε δεν ανήκαν στην προνομιούχα τάξη των ευγενών (με την πιθανή εξαίρεση του παπά Ιερεμία Ρέντζου)⁴⁶, όσο και η υπόθεση στην οποία εμπλέκονταν δεν παρουσίαζε συγκλονιστικό ενδιαφέρον⁴⁷.

Φαίνεται λοιπόν ότι όσο το βενετικό κράτος έγερνε προς τη δύση του (συνθήκη του *Campoformio*, 1797) τόσο αμβλύνονταν οι αντιθέσεις ανάμεσα στις κοινωνικές τά-

45. ΧΙΩΤΟΥ, Σειράς ιστορικών απομνημονευμάτων τ. 3, σ. 497. ΑΣΔΡΑΧΑ, Από τη συγκρότηση του αρματολισμού, σ. 242-243. Ο τακτικός επιτροπος (procurator ordinario) της Πρέβεζας υπαγόταν και αυτός στον έκτακτο επιτροπο (procurator straordinario) της Λευκάδας (Santa Maura, Αγία Μαύρα): ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχείον, σ. 285-286. Γενικά επί βενετοκρατίας η Πρέβεζα υπαγόταν διοικητικά στη Λευκάδα: Α.-G. SAINT — SAUVEUR, *Voyage historique, littéraire et pittoresque dans les iles et possessions ci-devant vénitienes du Levant*, τ. 2-3, à Paris, an VIII (1800)· βλ τ. 2, σ. 264. ΒΡΕΚΟΣΗ, Η συνθήκη της 21 Μαρτίου 1800, σ. 285 υποσ. 22. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ό.π., σ. 293 υποσπ. 2. Πρβ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ, Περί της οικονομικής διοικήσεως της Επτανήσου επί βενετοκρατίας, τ. 2, σ. 227-228.

46. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, Δοκίμιον ιστορικής πινος περιλήψεως, σ. 226. ΑΣΔΡΑΧΑ, Όψεις από το προνομιακό καθεστώς, σ. 212.

47. Πρβ. Γ.Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ, Αιτήματα και πραγματικότητες των Ελλήνων της βενετοκρατίας (1554-1600), Ιωάννινα 1985, σ. 11-111.

- Un specchio succato al vino.
- Navaglia di bronchi usati otto.
- Una bussola marina usata.
- Due pezzi di pelle d'ombelino a de ragazze in citta.
- Una supman nuovo usato.
- Due coperte di seta di jidiana.
- Due pezzi di ombelino usata e l'ovino.
- Una cordiera di Laine con lino ferro.
- Un baracon di barbutin vecchio.
- Una beliziani vecchio.
- Un sabai vecchio usato.
- Un canchiale fatto dal fr. Luioni come usaba sua.
- Un fido invidato la spore del fr. Vonta Xtenis.
- Una barca da pescare.
- Un palafio in stona con la sua frantia di stonata.
- Un sigillo con S. Marco.
- Una stoviera di rame con 3: (chiera di caffè, e
otto pezzi di rame).
- Una magenta da caffè.
- Una carta di ferro, ed
una isola.

Ο Μισας κληρονομος Ιερογίου, Ριφης, ημερη ζαρον, η γαργαζο.

Λοιπὸν τῶν κληρονομῶν: Ρυθμιονο.

Καὶ τῶν κληρονομῶν οἰκονομῶν ὅτι ἀπομαρτῶν ἡμερη κληρονομῶν, ἡμερη κληρονομῶν ἡμερη κληρονομῶν, ἡμερη κληρονομῶν.

1751, Consiglio dei Duci,
Lettere dei Rettori. Carta del,
Tavolo Proveditori Generali di Mar
del 1748 al 1751, ap. St. I. p. r.

1757
27 Ιανουαρίου 1757

Μ.Μ. Παπαϊωάννου

κριτικός λογοτεχνίας

Γαλλική επανάσταση και Πρέβεζα - ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Το συμπόσιο για την ιστορία της Πρέβεζας συμπίπτει με τα διακόσια χρόνια της Γαλλικής επανάστασης του 1789. Η επέτειος και ο τόπος του συμποσίου δίνει την ευκαιρία να εξετάσουμε την πρακτική του Ρήγα στο κίνημα για την απελευθέρωση της Ελλάδας, σε σχέση με την Πρέβεζα και το Σούλι.

Η σύλληψη του Ρήγα στην Τεργέστη και η θανάτωσή του στο Βελιγράδι στα 1798, ματαίωσε τη συνέχιση του ταξιδιού του· όμως την εκτέλεση των σχεδίων του την ανέλαβε ο Χριστόφορος Περραιβός. Το δρομολόγιο του κοινού ταξιδιού ήταν συγχρονισμένο με τις κινήσεις του στρατού του Ναπολέοντα στην Ευρώπη. Το 1797 αποβιβάζονταν οι Γάλλοι στην Κέρκυρα· ακριβώς τότε φτάνει στο νησί και το «άλλο εγώ» του Ρήγα, ο Περραιβός, ο οποίος χωρίς καθυστέρηση βγαίνει στην Πρέβεζα, πάλι στα χέρια της Γαλλίας μαζί με τις παλιές κτήσεις της Βενετίας, Βουθρωτό, Πάργα, Βόνιτσα.

Η στιγμή είναι κρίσιμη και έχει παγκόσμιο χαρακτήρα. Η Γαλλική επανάσταση σημειώνει την αρχή του τέλους του φεουδαρχισμού και την αφετηρία της εποχής του καπιταλισμού. Τα κοινωνικά αιτήματα των Γάλλων οι υποδουλωμένοι λαοί στις φεουδαρχικές αυτοκρατορίες, τα μετασχηματίζουν σε αιτήματα εθνικής λύτρωσης. Όμως η ωριμότητα των συνθηκών για απελευθέρωση, θα κρίνονταν από το κατά πόσο η εθνική συνείδηση του λαού ανέβηκε, από την ανάπτυξη του πατριωτισμού, αυτής της νέας ιδεολογίας.

Αυτή τη στιγμή την πατριωτική έξαψη την προκαλεί - συγχωρείται να πει κανείς - η προέλευση των στρατιών του Ναπολέοντα στην Ευρώπη, που ανεξάρτητα από τις προθέσεις τους, μεταφέρουν το επαναστατικό δημοκρατικό πνεύμα και αίσθημα απ' όπου περνάν. Η στρατοπέδευση των Γάλλων στη Νικόπολη, που ο κόσμος τους βλέπει σαν ελευθερωτές, ανεβάζει τον ενθουσιασμό των Ελλήνων μπροστά στο όραμα της λευτεριάς.

Όμως ο πόλεμος δεν έχει κριθεί, η νίκη παίζεται. Από το 1797 ως το 1815, τη συνθήκη του Παρισιού μετά το Βατερλώ¹, τα Εφτάνησα και τα ηπειρώτικα παράλια διαρκώς αλλάζουν χέρια. Τελικά τα αναθέτουν στην προστασία της Αγγλίας. Η ήττα του γαλλικού στόλου στο Αμπουκίρ ανατρέπει την κατάσταση στην Αδριατική· με την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο και τη συμμαχία της με τη Ρωσία εκτοπίζονται οι Γάλλοι από τα Ιόνια νησιά. Ο Αλή Πασάς ενθαρρύνεται από την επικείμενη άφιξη

